

اساسنامه تاسیس موزه و مرکز اسناد و مفاخر فرهنگی و دانشگاهی بیرجند

مقدمه

واژه «موزه» از لغت یونانی «موزین» به معنای «مقر زندگی موز» الهه هنر و صنایع در اساطیر یونان باستان اقتباس شده است. طبق تعریف شورای بین‌المللی موزه (ایکوم) موزه مؤسسه‌ای است دائمی و بدون هدف مادی که به روی همگان باز بوده و در خدمت جامعه و پیشرفت آن فعالیت می‌نماید. هدف موزه‌ها به طور اعم، تحقیق در مورد شواهد بر جای مانده از انسان و محیط او گردآوری، حفظ و ایجاد ارتباط بین این آثار و به ویژه به نمایش گذاردن آن‌ها به منظور بررسی و بهره‌وری معنوی می‌باشد. این نهاد می‌تواند در کنار عرضه نمادها و یادگارهای ملی و منطقه‌ای، ابزاری کارآمد در امر آموزش و انتقال مفاهیم باشد. یکی از ویژگی‌های مهم و متمایز موزه‌ها در انتقال فرهنگ و تمدن گذشته هر قوم یا ملت، عینی‌سازی و واقعیت‌بخشی به گذشته است. هرگاه جامعه‌ای بتواند از طریق این تصویرسازی، تمدن و گذشته خود را به نمایش بگذارد، نسبت به موج ایجاد شده در تحریف واقعیت‌های تاریخی مقاوم و موفق خواهد بود. در عصر بحران هویت، آشناسازی نسل جوان با پیشینه فرهنگی ایشان می‌تواند از رهگذر همین موزه‌ها میسر شود. افراد جامعه می‌توانند متأثر از آثار موجود در موزه‌ها نسبت به سوابق فرهنگی و تمدنی خویش وقوف بیشتری یافته و نگرشی صحیح به هویت ملی خود پیدا کنند.

پیشینه مسأله هویت با تاریخ انسان همساز است. روان‌شناسان در تبیین مفهوم هویت، آن را مترادف با شخصیت و اصالت قلمداد می‌کنند. هویت فردی و جمعی انسان‌ها تا حد زیادی محصول شرایط اجتماعی آن-هاست. وقتی از هویت ملی یا قومی سخن به میان می‌آید، منظور ویژگی‌هایی است که به موجب آن یک قوم یا ملت مورد شناسایی قرار می‌گیرد و از دیگر اقوام و ملت‌ها جدا می‌شود. اینکه به چه جامعه‌ای و به چه ارزش-هایی تعلق دارد؟ دارای چه فرهنگ و تمدنی بوده و چه نقشی در توسعه تمدن ملی یا بین‌المللی داشته است؟ از سویی، پیوند میان فرهنگ و هویت چنان عمیق است که اغلب هویت را پدیده‌ای فرهنگی می‌دانند و برای فرهنگ، شأن مستقلی در هویت قائلند. در جهان معاصر، هویت فرهنگی در مقایسه با دیگر ابعاد هویت، اهمیت فزاینده‌ای یافته است.

نخستین موزه در اواخر قرن سوم پیش از میلاد توسط بطلمیوس اول (۲۸۴-۲۴۶) در بخشی از کاخ سلطنتی شهر اسکندریه تأسیس شد. وی در آن محل که بعدها کتابخانه بزرگی شد، نسخه‌های منحصر بفردی را گردآوری کرده بود که معروف‌ترین فلاسفه و دانشمندان عصر را در آنجا به کار تحقیق و تتبع وامی‌داشت.

اما نخستین موزه با مفهوم نوین آن در ایران از دوره حکومت محمدعلی شاه قاجار شامل اشیاء و اسناد تاریخی در بخشی از کاخ گلستان جهت امکان بازدید اعیان و اشراف شکل گرفت. با وجود این سابقه، مؤسس نخستین موزه ملی ایران را مرتضی خان ممتازالملک می‌دانند که برای تشکیل موزه‌ای غنی و باارزش در تهران مشتمل بر ۲۷۰ قلم شیء تاریخی در یکی از اتاق‌های بزرگ عمارت قدیم وزارت معارف (شمال بنای مدرسه دارالفنون) تلاش زیادی نمود. این موزه در اوایل سده حاضر به تالار آئینه کاخ مسعودیه منتقل شد.

روزنامه شرف، موزه را در آن روزگار این گونه تعریف کرده بود:

«موزه به اصطلاح اهالی فرنگ عبارت است از مکان یا محلی که مخزن آثار قدیمه و اشیای بدیعه و نفایس و مستظرفات دنیاست و از هر تحفه و یادگاری که در آن مخزون و محفوظ است، اهل علم و اطلاع، کسب فایدتی و کشف سری می‌نمایند و از احوال و اوضاع هر زمان، صنایع و حرف آن و رسوم آداب معموله حروف و عواطف آن ایام با خبر می‌گردد.»

به طور کلی می‌توان موزه‌ها را به سه دسته موزه‌های تاریخی، موزه‌های هنر و موزه‌های علم تقسیم‌بندی کرد. موزه‌های علمی، فعال‌ترین نوع موزه بوده و دارای بیشترین بازدیدکننده در جهان هستند. به سال ۱۷۵۰ میلادی نخستین موزه علم در آمریکا باعنوان اتاق عجایب در دانشگاه هاروارد تأسیس گردید. اسناد علمی، آموزشی و پژوهشی، زبان گویای منش و سلوک انسان‌های خاموشی هستند که روزگاری در روشن نگاه داشتن چراغ دانش و خردورزی کوشا بوده‌اند. موزه‌های علم و مراکز اسناد فرهنگی در جوامع امروز به عنوان مجموعه‌هایی با اهداف تعلیمی وظیفه یافته‌اند که اشیاء و اسناد ارزشمند فرهنگی را تا حد امکان از بیم نابودی مصون نگاه دارند.

از اوان مشروطه که هنوز دانشگاه به مفهوم کنونی آن در ایرن نضج نگرفته بود، شهر بیرجند صاحب یکی از نخستین دبیرستان‌های نوین ایران (شوکتی) بوده و از این رو، شهری پیشگام در ارائه آموزش نوین در کشور محسوب می‌شود. همان دبیرستانی که هفتاد سال بعد، به نهاد دانشگاه پیوست و ادامه خدمات آموزشی خود را

در قالب آموزش عالی پیگیری نمود. دریغ که اسناد و مدارک فرهنگی، آموزشی و دانشگاهی این شهر فرهنگی به گونه‌ای منسجم برای استفاده پژوهشگران و سایر علاقه‌مندان امکان ارائه نیافته است و خلاء موزه علم و مرکز اسنادی فاخر در این زمینه در بدنه آموزش و پرورش و آموزش عالی بیرجند خالی به نظر می‌رسد که جا دارد این مهم توسط دانشگاه بیرجند به عنوان فرزند راستین شوکتیه پیگیری شود. به منظور تحقق بخشی از وظایف پژوهشی و آموزشی دانشگاه بیرجند و پیگیری رسالت آن در انتقال دانش برای عموم جامعه و نیز فراهم نمودن بستری برای بازنمایی پیشینه خود، در موزه و مرکز اسناد و مفاخر فرهنگی و دانشگاهی بیرجند که از این پس در این اساسنامه به اختصار «موزه» خوانده می‌شود، به موازات گردآوری و ارائه اسناد تأسیس و توسعه دانشگاه بیرجند، به سیر تحول علمی و آموزشی بیرجند و اسناد نخستین نهاد آموزشی نوین این شهر (شوکتیه) نیز به عنوان پیشینه استقرار آموزش جدید در بیرجند عنایت لازم مبذول خواهد گشت و طبق مفاد این اساسنامه، قوانین، مصوبات و مقررات مربوط ارائه خواهد شد.

ماده ۱: اهداف مرکز

۱,۱. تنظیم آرشیو اسناد و مدارک هویتی، شاخص و معتبر علمی، فرهنگی و دانشگاهی بیرجند به منظور نگهداری و پاسداشت پیشینه صدساله استقرار آموزش نوین در شهر بیرجند که به تأسیس دانشگاه بیرجند منتهی شد.

۱,۲. ایجاد و تقویت پیوستگی میان نسل جوان دانشگاهی با مفاخر و نخبگان علمی، فرهنگی و دانشگاهی بیرجند (در سطح ایران و خارج از کشور) با هدف تقویت روحیه اعتماد به نفس و خودباوری در میان نسل جوان در جامعه محلی.

۱,۳. کمک به آرایه و ترویج نتایج تعامل و همسازی دانش و فرهنگ از طریق بازنمایی سجایای اخلاقی و سلوک رفتاری مفاخر علمی، فرهنگی و دانشگاهی بیرجند.

ماده ۲: وظایف و فعالیت‌های مرکز که با توجه به اهداف فوق در زمینه‌های یاد شده انجام می‌گیرد:

۲,۱. جمع‌آوری، حفظ و ارائه اسناد^۱، اوراق، نسخ خطی، مدارک و آثار^۲ مکتوب و رایانه‌ای مفاخر^۳ و برجستگان

علمی، فرهنگی و دانشگاهی بیرجند جهت جلوگیری از اتلاف و یا غارت این منابع

۲,۲. گردآوری و ارائه اسناد مربوط به بازدید شخصیت‌های ممتاز، علمی، فرهنگی و دانشگاهی داخل و خارج از

کشور از محل نخستین نهاد آموزشی و دانشگاهی بیرجند و حفظ و ارائه اسناد و اشیاء اهدایی به دانشگاه

۲,۳. گردآوری، سازماندهی و ارائه آثار مکتوب (چاپی و خطی) و غیرمکتوب معتبر چهره‌های برجسته علمی،

فرهنگی و دانشگاهی بیرجند در سطح ایران و خارج از کشور و تهیه و تدوین زندگی‌نامه ایشان (پس از تأیید

اعضای شورای عالی این مرکز) به منظور یادبود سلوک و نام آنها و قدردانی از خدمات ایشان

۲,۴. تصویب آیین‌نامه‌های مربوط به نحوه نمایش یا دسترسی عموم به برخی اسناد محرمانه با در نظر داشتن

حقوق معنوی پدیدآورندگان و صاحبان آثار مفاخر علمی، فرهنگی و پژوهشی برابر ضوابط و مقررات جاری در

کشور

۲,۵. پژوهش و برنامه‌ریزی جهت شرکت در تحقیقات و فعالیت‌های ملی و بین‌المللی همسو با اهداف و

وظایف مرکز و ایجاد ارتباط با سایر مراکز ذیربط از جمله دیگر موزه‌های دانشگاهی و موزه‌های علوم جهان و

کمیته بین‌المللی موزه‌ها (ایکوم) با هدف بهره‌مندی از تجارب دیگر مراکز مشابه و نیز اعتلا و ترویج فرهنگ

بومی و ملی.

۲,۶. تلاش جهت بازنمایی و معرفی نمادهای آموزشی، فرهنگی و دانشگاهی بیرجند در سده اخیر و تهیه

مجموعه آلبوم‌هایی از بناهای آموزشی و کارناوال‌های فرهنگی بیرجند قدیم و نحوه اداره این مراکز از اواخر

دوره قاجار تا اواسط سده حاضر

^۱ اسناد: عبارت از تمامی اشیاء، اوراق و مدارک صرف نظر از شکل یا ویژگی ظاهری آنها که بر اثر فعالیت‌های جامعه فرهنگی و دانشگاهی بیرجند تولید، کسب یا به دانشگاه اهدا شده‌اند.

^۲ آثار مفاخر: آثار آن دسته از فرهنگیان برجسته بیرجند و استادان دانشگاه که از بزرگان علم و ادب و فرهنگ منطقه محسوب می‌شوند.

^۳ مفاخر فرهنگی و دانشگاهی: شخصیت‌های علمی و فرهنگی واجد شرایطی از بیرجند که از جانب اعضای شورای عالی مرکز انتخاب و معرفی می‌شوند.

۲,۷. نمایش تعدادی از مهرهای رایج، پاکت‌ها، کاغذهای سربرگ‌دار رایج فرهنگی و دانشگاهی بیرجند در اوایل سدهٔ معاصر

۲,۸. جمع‌آوری و ارائه اسناد و مدارک مربوط به روند تأسیس و فعالیت‌های نخستین نهاد آموزشی نوین در بیرجند و سپس گشایش دانشگاه بیرجند در سال‌های نخست افتتاح

۲,۹. گردآوری و ارائه اسناد مربوط به شخصیت‌های موثر در روند شکل‌گیری و توسعهٔ نخستین نهاد آموزشی نوین بیرجند و سپس استادان برجسته و تأثیرگذار (بازنشسته و فقید) دانشگاه بیرجند

۲,۱۰. ایجاد باشگاه مفاخر و پیشکسوتان دانشگاه به منظور امکان تهیهٔ گزارش از روند رشد و تحول این نهاد آموزشی و پژوهشی از طریق مصاحبه با اعضای هیأت‌علمی، کارشناسان و کارکنان مطلع بازنشسته و پیشکسوت

۲,۱۱. تهیه کتاب و فیلم‌های مستند از زندگی مفاخر علمی، فرهنگی و دانشگاهی بیرجند اعم از شاغل یا بازنشسته با هدف معرفی و مستندسازی آثار وجودی آنان از زبان خودشان یا همکاران و شاگردانی که محضر آنها را درک نموده‌اند و معرفی آثار ایشان با هدف آرشئوسازی و نیز امکان استفادهٔ سایر مراکز مانند صدا و سیما یا مطبوعات از آن گنجینه

۲,۱۲. برگزاری نمایشگاه‌های سیار، سمینار، همایش‌ها و کنفرانس‌های مشترک علمی - آموزشی و دیگر پروژه‌های مشترک در سطح منطقه‌ای و ملی از جمله برگزاری مراسم نکوداشت شخصیت‌های علمی، فرهنگی و دانشگاهی بیرجند که منتخب شورای عالی مرکز باشند.

۲,۱۳. چاپ فصلنامه و انتشار بولتن خبری به منظور انتشار اسناد و مدارک تاریخی نویافته و نیز بازتاب فعالیت‌های مرکز

۲,۱۴. ساخت و نصب مجسمه، تندیس، سردیس و نقش برجسته‌هایی از مشاهیر علمی، فرهنگی و دانشگاهی بیرجند به تأیید شورای عالی مرکز

۲,۱۵. نامگذاری بلوارها و خیابان‌های داخلی دانشگاه و برخی مکان‌های دانشگاه از جمله تالارهای اجتماعات به نام مفاخر علمی، فرهنگی و دانشگاهی بیرجند و نیز چهره‌های ماندگار علمی برخاسته از این شهر و پیگیری نامگذاری مکان‌هایی در سطح شهر به نام این مفاخر (منتخب شورای عالی مرکز) در تعامل با شورای شهر

ماده ۳. ارکان:

شورای عالی موزه مرکب از:

الف. رئیس دانشگاه (رئیس شورا)

ب. رئیس یا مدیر موزه (دبیر شورا)

ج. معاون پژوهشی دانشگاه

د. رئیس کتابخانه مرکزی و مرکز اطلاع‌رسانی دانشگاه

هـ. پنج استاد و پژوهشگر بومی آشنا با تاریخ محلی و مردم‌شناسی بیرجند که عضو هیأت علمی دانشگاه بیرجند نیز باشند.

و. دو شخصیت شاخص پیشکسوت و صاحب‌نظر در باب تاریخ آموزش و پرورش بیرجند دارای سوابق مدیریتی در اداره آموزش و پرورش بیرجند

ز. مدیرکل آموزش و پرورش یا نماینده رسمی آن نهاد

ح. مدیرکل سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی یا نماینده رسمی آن نهاد

ط. شهردار بیرجند یا نماینده رسمی شورای شهر بیرجند

تبصره ۱: رئیس موزه که نماینده قانونی موزه در مراجع حقیقی می‌باشد، باید عضو هیأت علمی بومی دانشگاه و دارای سوابق علمی و اجرایی لازم در زمینه آشنایی با مفاخر علمی، فرهنگی و دانشگاهی بیرجند و نیز کارکرد موزه‌های علوم و مراکز اسناد بوده و ترجیحاً به لحاظ اجتماعی، فردی شناخته‌شده باشد و از قابلیت برنامه‌ریزی-های فرهنگی-اجتماعی برخوردار باشد. وی با حکم رئیس دانشگاه به مدت ۴ سال منصوب می‌گردد.

تبصره ۲: اعضای بندهای (هـ / و) به مدت ۲ سال و با پیشنهاد رئیس موزه و با حکم ریاست دانشگاه منصوب خواهند شد.

تبصره ۳: تشکیل جلسات با حضور رئیس دانشگاه یا نماینده تام‌الاختیار ایشان رسمیت خواهد یافت.

ماده ۴. وظایف و اختیارات شورای عالی موزه:

۴,۱. تدوین و تصویب آئین‌نامه‌های داخلی موزه

۴,۲. پیشنهاد چارت سازمانی جهت تصویب در هیأت امنای دانشگاه

۴,۳. تصویب ساخت و نصب مجسمه، تندیس، سردیس و نقش برجسته‌هایی از مشاهیر علمی، فرهنگی و دانشگاهی بیرجند و تصویب نام بلوارها و خیابان‌های داخلی دانشگاه و برخی مکان‌ها از جمله تالارهای اجتماعات به نام مفاخر علمی، فرهنگی و دانشگاهی بیرجند و نیز چهره‌های ماندگار علمی برخاسته از این شهر و نیز تصویب برگزاری مراسم نکوداشت شخصیت‌های علمی، فرهنگی و دانشگاهی بیرجند و همچنین تصویب تدوین زندگی‌نامه شخصیت‌های علمی، فرهنگی و دانشگاهی بیرجند به منظور یادبود سلوک و نام آنها و قدردانی از خدمات ایشان

۴,۵. تعیین تکلیف درآمدهای اختصاصی وجوه موزه بابت فروش بلیت یا تولید و ارائه خدمات علمی، آموزشی و فرهنگی، پژوهشی و مشاوره‌ای

۴,۶. اطلاع از هدایا و کمک‌های مالی اشخاص حقیقی و حقوقی به موزه دانشگاه

۴,۷. بررسی و تصویب بودجه‌های جاری، تجهیزاتی و عمرانی موزه که از طرف رئیس موزه پیشنهاد می‌شود.

۴,۸. بررسی و تصویب دوره‌های آموزشی، پژوهشی و سمینارها در موزه که از طرف رئیس موزه پیشنهاد می‌شود.

۴,۹. تدوین و تصویب برنامه‌های تحقیقاتی و آموزشی موزه برای دوره‌های کوتاه مدت

۴,۱۰. تعیین خط مشی موزه جهت ارتباط علمی با سایر مراکز آموزشی و پژوهشی داخلی و خارجی در محدوده ضوابط و مقررات دانشگاه.

ماده ۵. وظایف و اختیارات رئیس موزه:

۵,۱. انجام مطالعات لازم برای طراحی، برنامه‌ریزی محتوایی و اجرایی مورد نیاز جهت ساخت و بهره‌برداری از موزه

۵,۲. اداره و هدایت امور موزه و نظارت بر حسن اجرای کلیه فعالیت‌های آن به همراه تهیه و تدوین خط مشی واحدهای تابعه در قالب اهداف مجموعه و نظارت بر تهیه و تدارک احتیاجات موزه در چارچوب اساسنامه، ضوابط و مقررات مربوط

- ۵,۳. پیشنهاد ساخت و نصب مجسمه از مشاهیر علمی، فرهنگی و دانشگاهی بیرجند به شورای عالی موزه و نیز پیشنهاد نام‌گذاری خیابان‌ها و مکان‌های داخلی دانشگاه به نام مفاخر علمی، فرهنگی و دانشگاهی بیرجند و چهره‌های ماندگار علمی برخاسته از این شهر و همچنین پیشنهاد برگزاری مراسم نکوداشت شخصیت‌های علمی، فرهنگی و دانشگاهی بیرجند و به‌علاوه پیشنهاد تدوین زندگی‌نامه شخصیت‌های علمی، فرهنگی و دانشگاهی بیرجند به‌منظور یادبود سلوک و نام آنها و قدردانی از خدمات ایشان
- ۵,۴. تنظیم و پیشنهاد بودجه سالانه موزه‌ها برای تصویب در شورای عالی موزه
- ۵,۵. تنظیم قراردادها و اسناد مالی و اداری در چارچوب ضوابط و مقررات مصوب دانشگاه
- ۵,۶. ارزیابی نتایج فعالیت‌های موزه و ارائه گزارش عملکرد سالانه موزه به شورای عالی موزه
- ۵,۷. ارائه برنامه سالانه و چهارساله برای تصویب در شورای عالی موزه
- ۵,۸. ایجاد ارتباط مستمر با دیگر موزه‌های دانشگاهی و نمایشگاه‌های دائمی به منظور جلب مشارکت آن‌ها در تامین پشتیبانی‌های لازم جهت بهره‌مندی از تجارب عملیاتی آنان در توسعه موزه
- ۵,۹. نظارت بر تجهیز موزه و کیفیت ارائه خدمات تخصصی و کارشناسی به پژوهشگران.
- ۵,۱۰. بررسی و پیشنهاد سفرهای علمی کوتاه مدت به مراکز مشابه داخلی و خارجی

ماده ۶: مکان موزه

مهمترین نکته‌ای که در طراحی اولیه موزه‌ها و مراکز اسناد فرهنگی باید مورد توجه قرار گیرد، آرامش و سکوت و محیط مطبوع آن است که هم به محل استقرار آن در مجموعه و هم به مصالح به کار رفته در بنای آن مربوط می‌شود و به این منظور، ترجیحاً فضاهای تاریخی که از معماری مطلوبی برخوردار می‌باشند، در اولویت جایابی برای ایجاد یک موزه هستند تا احساس خستگی در مخاطب از بین برود. جذابیت‌های بنا، به سهم خود بازده موزه را بالا برده و شوق بازدیدکننده را برای ماندن و دیدن افزایش می‌دهد. چون در موزه، دیدن از نزدیک اتفاق می‌افتد، برای رفع خستگی گاه نیاز به دیدن دور دست احساس می‌شود و به تبع آن توجه به چشم‌اندازهای اطراف و ارتباط بصری آنها با تالارهای نمایش اشیاء از اهمیت خاصی برخوردار می‌-

شود. بدیهی است زیبایی یک موزه اگر با باغ و چمن احاطه شده باشد، دو چندان خواهد. درختان همیشه سبز کاج، منظره سرسبز باغ و فضاهای باز، رونق موزه را در همه اوقات سال تضمین می‌کند. با در نظر گرفتن ملاحظات فوق، محل اصلی فعالیت موزه و مرکز اسناد و مفاخر فرهنگی و دانشگاهی بیرجند در پردیس شهدای دانشگاه و در صورت گسترش، بنای تاریخی باغ امیرآباد خواهد بود. بدیهی است ساختمان باید از نظر مسائل امنیتی و حفاظتی به تمامی امکانات پیشگیری در برابر دزدی و آتش سوزی، رطوبت و گرد و غبار مجهز باشد.

این اساسنامه مشتمل بر ۶ ماده و ۳ تبصره در تاریخ ... اردیبهشت ۱۳۹۸ به تصویب هیأت رئیسه دانشگاه رسید.